

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

לקבלת גליון שבועי במייל: y.b.daskal@gmail.com

כל הזכויות שמורות ©

ביאור בינת החכמה על "משך חכמה"

מאת: יצחק בירך דסקל, טל: 052-7611435

בס"ד פרשת בלק, פיסקא יח - כב, תשע"ט

פרשת חטא בנות מואב

במדבר כה, א-ט (א) וַיָּשָׁב יִשְׂרָאֵל בְּשָׁטִים וַיַּחַל הָעָם לְזַנוֹת אֶל בָּנוֹת מוֹאָב: (ב) וַתִּקְרָאנָן לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכְלֵם הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְאֱלֹהֵיהֶן: (ג) וַיִּצְמַד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר וַיַּחַר אָף ה' בְּיִשְׂרָאֵל: (ד) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח אֶת כָּל רַאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לַה' נֶגֶד הַשָּׁמַיִם וַיָּשָׁב חֲרוֹן אָף ה' מִיִּשְׂרָאֵל: (ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל שָׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הֲרֹגוּ אִישׁ אֶנְשֵׁי הַנְּצַמְדִים לְבַעַל פְּעוֹר: (ו) וְהָיָה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיִּקְרַב אֶל אַחִיו אֶת הַמִּדְּבָרִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי כָל עַדְתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָמָּה בָכִים פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: (ז) וַיֵּרָא פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וַיִּקָּם מִתּוֹף הַעֲדָה וַיִּקַּח רֶמֶחַ בְּיָדוֹ: (ח) וַיָּבֵא אַחֵר אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֶּבֶה וַיִּדְקַר אֶת שְׁנֵיהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאִשָּׁה אֶל קֶבֶתָהּ וַתַּעֲצֵר הַמַּגִּפָּה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ט) וַיְהִי הַמֵּתִים בַּמַּגִּפָּה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף:

[יח]
 (כה, א-ה) וַיָּשָׁב יִשְׂרָאֵל בְּשָׁטִים וַיַּחַל הָעָם לְזַנוֹת אֶל בָּנוֹת מוֹאָב: וַתִּקְרָאנָן לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכְלֵם הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְאֱלֹהֵיהֶן: וַיִּצְמַד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר וַיַּחַר אָף ה' בְּיִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח אֶת כָּל רַאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לַה' נֶגֶד הַשָּׁמַיִם וַיָּשָׁב חֲרוֹן אָף ה' מִיִּשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל שָׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הֲרֹגוּ אִישׁ אֶנְשֵׁי הַנְּצַמְדִים לְבַעַל פְּעוֹר:

מדוע כתוב "ויצמד ישראל" ובכל הפרשה כתוב "עם"

(כה, ג) ויצמד ישראל לבעל פעור. כתב¹ ישראל ולא העם, משום

פסקאות: יח - כב

ויראה של אדם, אם חייב. אביי דחייב, שהרי עבד עבודה זרה, ורבא אמר דפטור דכיון שלא קיבל עליו העבודה זרה באלוה. והנה לרבא [דקיימא לן כוותיה (רמב"ם, עבודה זרה ג, א)] יש לתמוה, מדוע נתחייבו ישראל מיתה על עבודה זרה שעבדו לבעל פעור מחמת אהבת בנות מואב, כדכתיב בפרשה שהיו חייבים מיתה, והא לא עבדו אלא מאהבה. אבל האמת שאמרו חז"ל (סנהדרין סג, ב) שבתחילה עבדו עבודה זרה מאהבת בנות מדין, אבל לאחר מכן נדבקו בעבודה זרה ועבדוה שלא מחמת בנות מדין, ועל זה נתחייבו מיתה.

והנה שם ישראל מורה על חשיבות, שהרי מקור שם ישראל נתן ה' ליעקב על חשיבותו "ששרית עם אנשים" [כדפירש המלבי"ם על הפסוק בישעיהו (כו, ו) הַבָּאִים יִשְׂרָאֵל יַעֲקֹב יִצְיָן וּפְרָחַ יִשְׂרָאֵל וּמְלָאוּ פְּנֵי תְּבוּלַת תְּנוּבָה וּז"ל "שם ישראל מורה על המעלה והחשיבות, ולכן כינה עת יצין ופרח בשם ישראל, כי אז יתעלו לגאון ולתפארת, לא כן בעת ירש או קטן יהיה יעקב ודל"], אבל לשון העם מורה על פחיתות כידוע.

ועל פי זה מבואר היטב מדוע כתוב במעשה העבודה זרה "ויצמד ישראל", כיון שכשזנו לבנות מואב עשו זאת מחמת תאותם הבהמית, לכן כתוב "ויחל העם לזנות" להורות על מעשיהם שנעשו מתוך תאוה בלבד, ולא מצד

¹ [יח] תוכן דבריו, בא ליישב דבכל מה שעשו בפרשה כתוב לשון עם. כדכתיב "ויחל העם" ו"ותקראנה לעם" "ויאכל העם", אם כן מדוע כתוב "ויצמד ישראל", ולא כתיב ויצמד העם. וכבר דקדק זאת רבי אברהם בן עזרא, ופירש, שאף על פי שמעשה הזנות עשו רק האנשים, לזנות לבנות מואב, אבל הנשים לא זנו אחרי בני מואב, מכל מקום, בעבודה זרה זנו הנשים עם האנשים, לפיכך לענין מעשה הזנות כתיב "העם", שהם האנשים בלבד, אבל במעשה העבודה זרה כתיב ישראל, לומר שגם הנשים זנו בעבודה זרה. שלשון ישראל מורה על חשיבות כידוע. [ולא ניחא למשך חכמה בפירושו זה, להוציא לעז על בנות ישראל שזנו בעבודה זרה, ואין לזה מקור בחז"ל, דבסוגיא דסנהדרין קו, א ומובא ברש"י כאן אמרו "וישתחוּו לאלהיהן - כשתקף יצרו עליו ואומר לה השמע לי, והיא מוציאה לו דמות פעור מחיקה ואומרת לו השתחוה לזה", ולא אמרו אמרו שגם הנשים זנו בעבודה זרה]

והמשך חכמה מפרש בדרך אחרת מדוע כתיב "ויצמד ישראל", ולא העם, דהנה מבואר בחז"ל (סנהדרין קו, א) שישראל עבדו לעבודה זרה מחמת אהבת בנות מואב, שאומר לה השמע לי, והיא מוציאה דמות פעור כו' כנ"ל, והנה בסנהדרין (סא, ב) נחלקו אביי ורבא בעובד עבודה זרה מאהבה

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

דאביקו ביה (סנהדרין סג, ב). וזו"ק².

[יט]

מדוע מלו כשנכנסו לארץ ישראל

ודע³ דאחרי מעשה דשטים, דלפי המדרש (ילקוט שמעוני,

א. על הפסוקים (תהלים קו, כו-כח) "וַיִּשָׂא יְדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם בְּמִדְבָּר: וַיִּהְיֶה לְהַפִּיל יָרֵעַם בְּגוֹיִם וּלְזָרוֹתָם בְּאַרְצוֹת: וַיִּצְמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר וַיֵּאכְלוּ זֶבְחֵי מִתִּים" אמרו חז"ל (ילקוט שמעוני תהלים רמז תתסה) "אמר רב הונא בשם ר' שמואל בר נחמני במעשה של פעור נתחייבו ישראל שיהיו המלכויות שולטין בהם, שנאמר וישא ידו להם, כל כך למה ויצמדו לבעל פעור" ע"כ. הנה מבואר שעל ידי מעשה דפעור נתחייבו שישלטו בהם המלכויות, וזרה אותם בארצות. וצריך לפי זה טעם, אם כן למה הכניסם לארץ ישראל אחרי מעשה דפעור, והרי נתחייבו שיהיו המלכויות שולטות בהם, ונהפוך הוא, שנכנסו לארץ ישראל שלטו ישראל על המלכויות.

ב. מדוע באמת על ידי מעשה דפעור נתחייבו שישלטו בהם המלכויות, והרי נשבע ה' לאברהם אבינו שזרעו ירש את ארץ ישראל, ולא יהיה מפוזר בין האומות.

ג. מדוע מיד שנכנסו לארץ ישראל ציוה ה' את יהושע שימול את ישראל כדכתיב (יהושע פרק ה, ב) "בַּעֲתָהּ הָיָא אָמַר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ תַּרְבוֹת צָרִים וְיָשׁוּב מִלְּאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִית", ואמרו חז"ל (יבמות עא, ב) שעשה להם פריעה שלא ניתנה לאברהם אבינו. וצריך טעם, מדוע דוקא עכשיו ציוה ה' לעשות פריעה. ואמת שאמרו חז"ל (שם) שבמדבר לא היו יכולים למול מפני כמה טעמים, אבל מכל מקום צריך טעם מדוע מיד שנכנסו לארץ ציוה על המילה.

ד. ביבמות (שם) אמרו שיש הזאה לערל, שהרי ישראל מלו ועשו הפסח, ועל כורחך היזו עליהם לפני המילה. והקשו בש"ס, דלמא עשו פסח בטומאה ולא נטהרו מטומאת מת, ומתריך הש"ס דקבלה בידם שעשו פסח בטהרה, וצריך טעם, מדוע באמת נדחקו להזות עליהם כשהם ערלים ולעשות הפסח בטהרה.

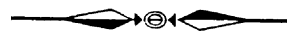
ומחדש המשך חכמה על פי מה שכתב לעיל שישראל עבדו עבודה זרה מתוך נטיה שכלית ולא מתוך תאוות בנות מואב, ולכן התחייבו מיתה כדין עובד עבודה זרה, והנה כל המורה בעבודה זרה יינו יין נסך ויצא מכלל ישראל, לפיכך מה שנשבע ה' לאברהם על זרעו, לא חל על מי שמורה

שגם הנשים נצמדו, רבי אברהם בן עזרא. ויתכן, משום דעובד מאהבת אדם פטור ממיטה כדסבר רבא (סנהדרין סא, ב), לכן אמר ויצמד ישראל, שמצד השכל נתעו אחרי העבודת גילולים, לא מצד התאוה בלבד (סנהדרין קו, א), וכמו שאמרו בגמרא בתר

השכל. וכן עבודה זרה שעבדו בתחילה עשו מחמת תאוותם, לכן כתיב "ותקראנה לעם לזבחי אלהיהן", ועל זה לא היו חייבים מיתה, כיון שעל מעשה עבודה זרה מחמת אהבת בנות מואב אינם חייבים מיתה, אבל לאחר שנדבקו בעבודה זרה, עשו זאת שלא מחמת תאוה לבנות מואב אלא שמצד השכל נטו אחרי העבודה זרה, ורק על זה נתחייבו מיתה, לכן שינה הכתוב וכתב "ויצמדו ישראל", היינו שנצמדו בשכלם, ועל זה נתחייבו מיתה ככתוב בפרשה.

ו[וסדר הפרשה יפה להפליא לפירוש המשך חכמה, על שזנו עם בנות מואב כתיב העם, ובתחילת עבודה זרה גם כתיב העם, ולאחר מכן כתיב ישראל, להורות שכבר נדבקו לעבודה זרה. והנה פירוש המשך חכמה שעבדו בשכלם, הוא על פי חז"ל (סנהדרין סג, ב). ועל פי דרכו צריך עוד ישוב מדוע כתוב (ד) "קח את כל ראשי העם", ולא כתוב ראשי ישראל, שהרי במדרגת ישראל עבדו עבודה זרה. ונראה, דלא קשה מידי, דבאמת לאחר שעבדו עבודה זרה, בודאי נקראו עם בלשון פחותה, ולא בלשון חשיבות ישראל, אלא שהתורה כתבה במקום אחד "ויצמדו ישראל", ללמד שעבדו עבודה זרה בנטיה השכל, אבל מכל מקום בודאי הם במדרגה פחותה של עם ולא של ישראל, ומכל מקום מסיים הכתוב "וישוב חרון אף ה' מישראל", דהיינו אפילו מהמכובדים שבהם]

² תמצית דבריו: לשון "עם" הוא דרגה, פחותה ו"ישראל" הוא דרגה גבוהה. ועל שעבדו עבודה זרה מחמת תאוותם לבנות מואב, לא נתחייבו מיתה, אלא מחמת שדבקו לאחר מכן בעבודה זרה, "ויצמדו ישראל", היינו בנטיית השכל, לכן נתחייבו מיתה. לכן כתיב "ויצמדו ישראל".

³ [יט] המשך חכמה קיצר מאוד בעומק כונתו. וזה הנראה בס"ד. תוכן דבריו, להאיר עניינו על פי מה שביאר לעיל, בכמה וכמה עניינים עמוקים מאוד:

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

[כ]

(כה, ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל שְׁפָטֵי יִשְׂרָאֵל הֲרֹגוּ אִישׁ אֶנְשֵׁי הַנְּצַמְדִים
לְבַעַל פְּעוֹר:

מה ההבדל בין פושע ישראל למומר לעבודה זרה

(כה, ה) הנצמדים לבעל פעור. במתניתא⁵ תנא כצמיד על ידי

⁵ [כ] תוכן דבריו לבאר המשך הילקוט שמעוני המובא לעיל. וז"ל (ילקוט שמעוני תהלים, רמז תתסה) "במתניא תנא, ויצמד ישראל כצמידים על ידי אשה. ואתם הדבקים בה' אלהיכם (דברים ד, ד) דבוקים ממש" ע"כ. והנה פשוט דברי הילקוט, שמשבח את ישראל, שאף על פי שחטאו בפעור, כתוב "ויצמדו לבעל פעור" שרק נצמדו לו ולא דבקו בו, אבל כשנדבקו בה', כתוב "ואתם הדבקים בה'" (דברים ד, ד), ודבקות הוא איחוד ממש, שלשון "ויצמדו" הוא כצמיד על ידי אשה, כלומר, צמיד נקרא על שם שהוא צמוד על יד האשה, ואינו מחובר ודבוק אליה, אבל דבקות, היא דבקות מוחלטת, וישראל כשחטאו בפעור, רק נצמדו אליו כצמיד על ידי אשה, ולא היו דבוקים ממש בו, כי הנפש הישראלית בתוכה, דבוקה בה', אבל כאשר חזרו בתשובה ונדבקו בה' נעשו דבוקים בה', כדברי משה רבינו ע"ה שאמר להם "ואתם הדבקים בה' אלוֹקֵיכֶם" (דברים ד, ד) זה ביאור הילקוט.

אלא שיש להקשות, דהנה על הכתוב (ויקרא א, ב) "אָדָם פִּי יִקְרִיב מִפֶּם קִרְבָּן לָהּ", הוקשה לחז"ל מדוע כתיב "מכם" ולא כתיב וישראל כי יקריב כו', ודרשו חז"ל (עירובין סט, ב) "מכם ולא כולכם פרט למומר", הנה מבואר שמומר לעבודה זרה אינו בכלל ישראל, שהרי פושעי ישראל מקבלים מהם קרבן, כדלהלן, ורק ממומר לא מקבלים ממנו, כי אינו "מכם" ויצא מכלל ישראל, אם כן איך אמר הילקוט שישראל שנצמדו לבעל פעור היו רק כצמיד על אשה, והא עובד עבודה זרה יצא מכלל ישראל, ואינו דומה לנפש הישראלית.

ומבאר המשך חכמה, שיש הבדל בין מומר לעבודה זרה, לישראל שעבדו לפעור, דבאמת העובד עבודה זרה, יצא מכלל ישראל, כי יש לו שיבוש בנפש ובדעות, אבל ישראל שעבדו לפעור, לא היה להם שיבוש בדעות, אלא מחמת תאותן לבנות מואב עבדו לפעור, כדאיתא בסנהדרין (קו, א),

תהילים, רמז תתסה) נגזר עליהם לזרותם בארצות, היה להם אחרי זה דין גירות חדש, והיו צריכים מילה שמלן יהושע, וטבילה והרצאת דמים זה היה הפסח, וזה שאמר בגמרא פרק הערל, (יבמות עא, ב) מלו וטבלו ועשו פסחיהם בטהרה, וכמו גר, והם יצאו בפסח, כמו במתן תורה שהקריבו שלמים (שמות כד, ה). ודו"ק⁴.

בעבודה זרה, דאינו מתייחס לאברהם לאחר שעבד עבודה זרה, ולכן מיד שנצמדו לבעל פעור [ומדוקדק כונת הפסוק "נצמדו" שעבדו מתוך נטיה שכלית] נגזר עליהם שיהיו המלכויות שלטות עליהם, שכיון שפקעה מהם ברית אבות, הרי הם ככל הגויים הנשלטים על ידי המלכויות, אבל לאחר שחזרו בתשובה וקיבלו עליהם שלא לעבוד עבודה זרה, כדכתיב (דברים ד, ד) ואתם הדבקים בה', שאמר להם משה שהם דבוקים בה', [עין להלן בדברי המשך חכמה על פי הילקוט שחזרו לה' ונדבקו בשכינה] חזרו ונכנסו תחת כנפי השכינה ונעשו גרי צדק, וקבלו את הבטחת ה' לאברהם שירשו את ארץ ישראל.

ואיתא בגמ' (כריתות ט, א) שכשם שאבותינו נכנסו תחת כנפי השכינה בברית מילה טבילה והרצאת דם, כך כל גר הבא להתגייר. ובזה מבואר היטב כל הדקדוקים, שכשנכנסו לארץ ישראל לשלוט על המלכויות, היו צריכים לעשות את כל המעשים שעושה גר הבא לחסות תחת כנפי השכינה, לכן היו צריכים מילה וטבילה, ודם הוא הדם של קרבן פסח. שאף על פי שסתם גר צריך להביא קרבן עולה, כמבואר ברמב"ם (איסורי ביאה יג, ה), מכל מקום, יצאו על ידי דם של קרבן פסח, כמו שיצאו ישראל על ידי דם שלמים במתן תורה (שמות כד, ה), זה הנראה בכונת המשך חכמה.

[ונראה שאין הכוונה שנעשו ממש כגויים וכגרים, שהרי דין נחלות היה נוהג בהם, וכן יחוס הבנים לאבות. ועוד, הא ישראל שעבד עבודה זרה אינו צריך לעשות מעשה גירות כשחזרו בתשובה. אלא שדברי המשך חכמה אינם אלא לבאר שהיה כעין מעשה גירות, שכיון שכל כך התרחקו מלהתייחס לזרע אברהם שחל עליהם גזרה ההיזרות בין הגויים, היו צריכים לעשות מעשים להכנס תחת כנפי השכינה, והוא כעין מעשה גירות]

⁴ תמצית דבריו: כשנצמדו לבעל פעור, נעשו כגויים, וכשחזרו בתשובה היו כגרים, לכן הוצרכו למילה טבילה ודם, כשנכנסו לארץ ישראל.

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

ממש (ילקוט שמעוני תהילים, רמז תתסה⁶). הענין⁷, זתנן בגמרא

נפש בהמה, לפיכך אדם שתאות ליבו שולטת על שכלו, ואין שכלו שולט על נפשו הבהמית, דומה במעשיו לבהמה שאין לה שכל ממרומים, ועושה הכל כתאות ליבה, כן הוא האדם שאין שכלו שולט על נפשו.

והנה כיון שהשכל אינו מתאוה לדברים גשמיים, לפיכך השכל נמשך לצידי ה' לקיום מצותיו ותורתיו, ופושעי ישראל שאינם מקיימים מצוות, ונותנים לתאות ליבם לשלוט על שכלם, הם כבהמה שנשלטת על ידי הנפש הבהמית בלבד, לכן אמרו חז"ל (סוטה ג, א) אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, וכונתם, שנסתלק ממנו אור השכל, כי השכל יתאוה רק לדברים רוחניים, ולכן קרבן סוטה של שעורים, ללמד שעשתה מעשה בהמה (סוטה יד, א) ללכת אחר תאות ליבה, ולא שלט שכלה על נפש הבהמית. והנה מהות הישראל הוא השכל, שניתן להם ממרומים, לפיכך פושעי ישראל אי אפשר למעט מדכתיב "מכם", שפושע הוא עוד בכלל מכם, בכלל ישראל, כיון ששכלו שניתן ממרומים לא נפגם, אלא שנפשו הבהמית שלטה על השכל, אבל השכל קיים בתוכו, והוא בכלל "מכם", לכן לא ממעטים מלשון "מכם" פושעי ישראל, אבל מרבים פושעי ישראל מבהמה, כי מעשיהם כבהמה, כמבואר.

וכל זה דוקא במושע ישראל שאינו עובד עבודה זרה, שפושעו הם ששלטה התאוה על שכלם, לפיכך כבהמה נדמו, אבל עבודה זרה אינה נעשית מכח הנפש הבהמית, ותאותה, אלא היא שיבוש בשכל, וכשיש שיבוש בשכל, יש שינוי במהות הישראל הזה, ואינו בכלל מכם, כי נפשו הרוחנית פגומה. ובזה מבואר מדוע אמרו חז"ל בקידושין (לט, ב) שאין הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה, אבל מחשבת עבודה זרה מצרף למעשה, ועל פי זה מבואר היטב, כיון שחטא שנעשה בנפש הבהמית אינו יוצא לפועל אלא ידי מעשה הגוף, וכל זמן שלא נעשה החטא בפועל, אין החטא נמצא, לכן מחשבה אינה מצטרפת למעשה, אבל עבודה זרה היא חטא בנפש, ואחד מתכונות הנפש הוא המחשבה, וכשחושב בעבודה זרה, הרי הוא כבר חקוק בנפשו, ולכן הוי כמעשה. ועל פי זה מבואר היטב מדוע אין לרבות עובד עבודה זרה מהבהמה, כי אין מעשיו כבהמה, אלא שכלו משובש, ואינו עושה מעשה כבהמה, אלא מהותו הישראלית פגומה, והוא השכל הניתן ממרומים, ולכן יש למעטו ממכם ולא מומר, שכיון ששכלו נפגם, והוא משובש בתוך עומק נפשו, יצא מכלל ישראל ואינו בכלל מכם.

ובזה מבואר מדוע במגדף כתוב (במדבר טו, לא) עונה בה, שהעון דבוק

אשה, ואילו ואתם הדבקים בה' אלהיכם (דברים ז, ד), דבוקים

שכשביקש הישראל שתשמע לו, היתה כופה עליו לעבוד לפעור, לפיכך היו רק כצמיד על ידי אשה [ואין זה סתירה למה שפירש המשך חכמה לעיל שהתחייבו מיתה מחמת שדבוקו בעבודה זרה, כמו שאמרו בסנהדרין (סג, ב), דיש לומר שהם מדרשים חלוקים], זה עיקר תוכן דבריו. אבל להלן מבאר באריכות עומק ההבדל בין מומר לעבודה זרה, לשאר פושעים, כדי ליישב הרבה ענינים עמוקים כפי שיבואר להלן.

⁶ בנדפס: מצויין בסוגרים (סנהדרין דף ס"ד ע"ב). ואין זה בסנהדרין, אלא הוא המשך הילקוט שמעוני שעליו ביאר המשך חכמה לעיל. ואף על פי שבסנהדרין סד ע"א איתא שהיו דבוקים בעבודה זרה, אבל לא לזה נתכון המשך חכמה. וכמדומני שציון מראה המקום בנדפס בסוגריים, לא יצא תחת יד המשך חכמה.

⁷ תוכן דבריו, דהנה על הפסוק (ויקרא א, ב) "וַיִּבֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲדָם פִּי יִקְרִיב מִמֶּם קִרְבָּן לַה' מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבְּקָר וּמִן הַצֹּאן פִּקְרִיבוּ אֶת קִרְבָּנָם", דרשו חז"ל (עירובין סט, ב) וז"ל "מכם ולא כולכם, פרט למומר. כו' מן הבהמה - להביא בני אדם הדומין לבהמה. מכאן אמרו: מקבלין קרבנות ממושעי ישראל כדי שיחזרו בתשובה, חוץ מן המומר והמנסך יין והמחלל שבתות בפרהסיא" ע"כ. הנה למדו מ"מכם" להוציא מומר, ולמדו מדכתיב "מן הבהמה" ללמד שמקבלים קרבנות ממושעי ישראל, שמעשיהן כבהמה.

ויש לדקדק, מנלן לחז"ל להוציא מומר מלשון "מכם" ולרבות פושעי ישראל מבהמה, אולי הוא להפך, שמומר נחשב כבהמה, ונרבה מומר ונוציא פושעי ישראל מלשון מכם ולא פושעי ישראל. ועוד קשה, מה השייכות בין בהמה לפושעי ישראל, שלמדו לרבות בני אדם שעושים מעשי בהמה, ולא בכדי אמרו חז"ל שפושע נקרא בהמה. וצריך טעם לזה.

ומבאר המשך חכמה, שנפש, הוא התאוה, ויש נפש לאדם, ויש נפש לבהמה, שגם בהמה מתאוה לאכול לשתות לניעמות למשגל וכדו', וכן נפש האדם. ומכל מקום נבדל האדם מן הבהמה, שניתן לאדם שכל ממרומים, שאינו מתאוה לדברים גשמיים, והוא ששולט על תאוותו, ולא יתן דרוו לכל תאוה כבהמה, אלא לאחר ביקורת השכל, שיבקר שמעשה זה לא יצא מגדר הראוי. לפי זה מהות ההבדל בין מעשה תאוה בפועל של נפש בהמה, למעשה בפועל של האדם, הוא, שמעשה הנעשה לאחר ביקורת השכל, הוא מעשה של נפש האדם, אבל מעשה שנעשה ללא ביקורת השכל הוא מעשה

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

עבודה זרה, שזה אינו בא מסבת נפש הבהמי, הוא משובש בשכלו והוא אדם מוטעה נתמעט מקרבנות, שאינו אדם ככם, שחלק האדם, הוא הנפש, אינו דומה לנפש הישראלי, אולם בעל פעור, הלא העבודה זרה היה מן התגברות התאוה, שנכנס לקובה וילדה משקה אותו יין ואומר השמיעי לי והיא נוטלת ואומרת פעור עצמך (סנהדרין קו, א), אם כן, היה זה מפעולות התאוה, אבל לא שיבוש בשכל, לכך עמד פנחס ויפלל (תהלים קו, ל) על אלה יפלו כ"ד אלף מישראל (סנהדרין פב, ב), שהמשובש בנפשו הלא עונו בנפשו, ונכרת נפשו מקהל ישראל, אבל כאן שהנשיא שבהם הוא לא יכול לשלוט ביצרו, ומתגברות התאוה באה העבודה זרה, אם כן המה מישראל, ועל זה יפלו כו', לזה אמר הנצמדים כצמיד על ידי אשה, שהוא רק להרבות הון בעיני בעלה, וכמו שאמרו (שיר השירים רבה א, ב) אין אשה מתקשטת אלא לבעלה, כן היה רק מתגברות התאוה, אבל ואתם הדבקים (דברים ד, ד) דבוקים מצד השכל, כי השכל גובר על התאוה, ומי אסור¹⁰ בתאוה, כנפש הישראלי, סוגה בשושנים (שיר השירים ז, ג), לכך קבר משה מכפר על עון פעור, כמו שאמרו סוף פרק קמא דסוטה (יד, א), משום שמי הוא כמשה אשר התגבר שכלו עד כי

עירובין סט, ב אדם מכס (ויקרא א, א) ולא כולכם, פרט למומר כו' מן הבהמה להביא בני אדם הדומין לבהמה, מכאן אמרו מקבלים קרבנות ממושעי ישראל. הענין, דתאוה יש לבהמה, כמו תאות האכילה, תאות המשגל, תאות נעימות וכיוצא בזה, ואין זה מפעולות השכל אשר ניתן ממרומים, ולכן אמרו בריש סוטה (ג, א) אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות, והיא עשתה מעשה בהמה לכן קרבנה שעורים (סוטה יד, א), כי השכל לא יתאוה לענינים גשמיים, מה שאין כן עובד עבודה זרה ובעל דעות משובשות, אשר זה אין מנפש המתאוה רק הוא דבוק בנפש, שהטעיות והשובש בנפש, לכן [מחשבת⁸] עבודה זרה מצטרף למעשה (קידושין לט, ב), כי הנפש, המחשבה היא אחת מסגולותיו, וכשנגמר במחשבתו הוא חקוק בו, מה שאין כן העבירות שמצד נפש המתאוה, שלא נגמרה תאותם עד שיצא אל הפעולה בכוחות הבהמי אשר הם פועלים, לכן במגדף כתיב (במדבר טו, לא) עונה בה, שהעון דבוק בנפש ונחקק בו עצמו, ולכן מקבלים קרבנות ממושעי ישראל, שסבת חטאיהם שדומין לבהמה, שהשכל אינו כובש את התאוה, והתאוה עושה שלה כבהמה, שאין לה שכל להתגבר על התאוה, אבל מומר שעובד

¹⁰ רצונו לומר מה שאמר משה רבינו ע"ה שישראל דבקים בה' (דברים ד, ד) כי הם גוברים בשכלם על תאותם. ומי כנפש הישראלי, שמסוכב במצוות, ונפשו אסורה ללכת אחר התאוה, כמו שדרשו חז"ל על הפסוק (שיר השירים פרק ז, ג) "שָׁרְרַף אֶנְן הַסֵּהר אֶל יְחִסֵּר הַפְּנֵי בְּטָנָה עֲרַמַת חֲסִים סוּגָה בְּשׁוֹשְׁנִים" וז"ל (מדרש תנחומא (ורשא) פרשת כי תשא סימן ב) "סוגה בשושנים. וכי יש אדם סג שדהו בשושנים, דרך העולם גודרים שדותיהם בקוצים ובדרדרים בשיחין ובסגיין, ומה הוא סוגה בשושנים, אלו מצות הרבה כשושנים. כיצד, היה מתאוה לראות עצמו בתוך חופתו, לפי שאין לו יום בעולם חביב ממנו, שהוא שמח עם אשתו, מה עשה, הוציא הוצאות הרבה, הציע חופתו בא להזקק עמה, אמרה לו כשושנה אדומה ראיתי, פירש הימנה, זה הופך פניו לכאן וזו הופכת פניה לכאן, מי הפרישו ממנה, אי זה נחש עוקצו, אי זה עקרב הזיקו, אי זה גדר ביניהם, אלא דברי תורה, שנאמר (ויקרא יח) ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב, לכך כתיב סוגה בשושנים" ע"כ.

¹¹ לדרכו יתבאר מדוע קבר משה מכפר על עון פעור (סוטה יד, א), כיון

בנפשו, ונחקק בו עצמו, ששכלו פגום, וכל זה בעבודה זרה, אבל בפעור שנצמדו לזה מחמת תאות לבם לבנות מואב כמבואר לעיל, הרי הם ממש כמעשה בהמה, ולא שיבוש בשכל.

⁸ בנדפס: לכן עבודה זרה. וניכר שחסד מילת מחשבת. וצריך לעיין בכתב היד.

⁹ על פי דרכו הולך ומבאר מה שאמרו חז"ל (סנהדרין פב, ב) "בא וחבטן לפני המקום, אמר לפניו: רבונו של עולם, על אלו יפלו עשרים וארבעה אלף מישראל", דלשון חז"ל צריך ביאור, מהו "על אלו", וכי מלתא זוטרתא היא שנשיא בישראל עושה בפרהסייה מעשה כזה, ועוד שמכלל ישראל אין מוחה, וחטאו בבנות מואב ויצמדו לבעל פעור, אם כן מה שאלה היא זו, אבל הכונה היא, שהנשיא שבהם עשה זאת לגודל תאות יצרו, ושאר ישראל לא נפגמה מהותם הישראלית, והם בכלל ישראל, לכן שאל, וכי על אלו שחטאו מתאות ליבם, ושאר ישראל שהעבודה זרה שלהם באה להם מתוך תאוה לא יצאו מכלל ישראל, אם כן למה יפלו על דבר כזה, ושאר דבריו ביארנו בתחלת דבריו.

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

לשם יתברך ולעבודת המשכן, ואם יקנאו בעובדי הבעל המה כנוגעים, שיאמרו שעבור עצמם עושים כן, שאם אין מקדש אין לוי וכהן, ולא יהיה קידוש השם מזה, לא כן בעגל, שאז היו במעלתם כשאר העם, והכל אמרו דרך לשם שמים כוונו, וכאומר (דברים לג, ט) האומר לאביו כו' כי שמרו אמרתך כו'. ויתכן שמשום זה בפנחס שלא נתכהן, ומאה מיתות ולא קנאה אחת (דברים רבה וילך ט, ט), שאחיו כהנים והוא לא נתכהן (זבחים קא, ב), ואם כן ההרגש הטבעי יחפוץ אשר יתבטל מעלת כהונה, לכן עשייתו היה לשם שמים, וזה אשר אמר (להלן כה, יג) קנא לאלקיו, לשמו יתברך בלבד. ודו"ק¹².

שם. וזוה יתבאר היטב מדוע במעשה העגל קנאו לה' כל שבט לוי, ובמעשה דפפור לא קינאו לה' רק פינחס. אלא שאהרן ובניו שכבר נתקדשו לכהונה, אם היו מקנאים לה' בפפור, היה נראה שטובת עצמם הם דורשים, שיהיה משכן ותהיה עבודה לקיים שבט הכהנים, אבל פנחס שלא נתקדש עוד בכהונה, ולא עלתה על ליבו שיהיה כהן, הרי שרק הוא היתה קנאתו לה' לשם שמים בלבד, שהרי גדולה קנאה יותר ממאה מיתות (דברים רבה, וילך ט, ט), וכיון שבני משפחתו נעשו כהנים, והוא לא, הרי שמקנאת ליבו היה שלא תהיה העבודה במשכן, מקנאתו באחיו הכהנים, ולמרות זאת עשה נגד נטית ליבו, לשם שמים בלבד, לכן רק הוא היה המקנא האמיתי, ולא שבט הכהנים.

וזוה יתיישב מה שקשה בלשון הכתוב, דהנה לעיל כתיב "יִא פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הַשֵּׁיב אֶת חֲמַתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְיָאֵי אֶת קִנְיָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא כְלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְיָתִי: (יב) לְכֵן אָמַר הַנְּבִי נִתַּן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם: " הרי מפורש בכתוב שקינא לה', ולכן יזכה בכהונה, אם כן מדוע חוזר הכתוב ומפרש (יג) "וְהִתְהַלֵּךְ לוֹ וְלִצְרוֹ אֶתְרֵי בְרִית קְהֵנַת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְהֵיו וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", אלא שלפי המבואר בא הכתוב לדקדק, שהיתה קנאה זו טהורה מאוד, ללא כל נגיעה עצמית, להפך, נטית ליבו היתה שלא לקנאות, אלא שקינא לאלוקיו בטהרת הלב, לכן הנני נותן לו ברית כהונת עולם.

¹⁴ תמצית דבריו: לפני מעשה העגל, היתה העבודה בבכורות ולא בשבט לוי, לפיכך ציוה ה' לשבט לוי שלא עבדו העגל להרוג את עובדי העבודה זרה, אבל בפפור כבר נתקדש שבט לוי, ויאמרו

בטלו כוחותיו המתאווים ופירש מן האשה. ודו"ק¹².

[כא]

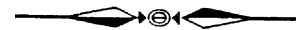
(כה, ד-ה) ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם לה' נגד השמש ונשב חרון אף ה' מישראל: (ה) ויאמר משה אל שפטי ישראל הרגו איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור:

מדוע לא ציוה ה' לשבט לוי להרוג את עובדים לפפור, כבעגל

והנה¹³ בעגל צוה משה אל שבט הלוי שיהרגו איש את בנו כו' (שמות, לב), לא כן בבעל פעור (במדבר כה, ה), כי אז כבר הוקדשו

שחטא פעור היה סמל של התגברות התאוה על השכל, שמחמת תאותם לבנות מואב עבדו לפפור, לכן יבוא משה שהיה בזה הגדול מכולם, עד שבטלו ממנו כל כוחותיו הטבעיים, ויכפר על עון פעור.

¹² תמצית דבריו: פושע ישראל, שכלו אינו נפגם, והוא בכלל ישראל, אלא שנפשו הבהמית שוטלת על שכלו, מה שאין כן עובד עבודה זרה, שהוא פגם בשכלו, לפיכך יצא מכלל ישראל.

¹³ תוכן דבריו, ליישב מדוע לא ציוה ה' לשבט לוי להרוג את עובדי פעור כמו שציוה להרוג את העובדים לעגל (שמות, לב). ומבאר שלפני מעשה העגל, היתה העבודה בבכורות ולא בשבט לוי, לפיכך ציוה ה' לשבט לוי שלא עבדו העגל להרוג את עובדי העבודה זרה, אבל בפפור כבר נתקדש שבט לוי, ויאמרו שמחמת נגיעה עצמית הורגים, כדי לקיים את העבודה שאם אין עבודה אין כהן ואין לוי, ואין בזה קידוש ה', אבל במעשה העגל שלא ידעו שבט לוי שעל ידי זה יתקדשו להיות כהנים ועובדי מקדש ה', היה ניכר לכל שכונתם לשם שמים.

וזוה יתבאר היטב לשון הכתוב (דברים לג, ט) "האמר לאביו ולאמו לא ראיתו ואת אחיו לא הפיר ואת בנו בניו לא ידע פי שמרו אמרתך ובריתך ויצרו", דצריך ביאור מה יותר גדול מהא דכתיב שהרגו את אביהם ואת אמם, שהוצרך הכתוב להוסיף "פי שמרו אמרתך ובריתך ויצרו", ולפי זה מיושב היטב, דבא הכתוב לדקדק, שכיון שלא היתה העבודה בשבט לוי, היה ניכר שכל סיבת הרג אביהם ואמם, היא אך ורק מפני ששמרו אמרתך ובריתך ויצרו, ללא כל נגיעה, ולכן זכו לכהונה, כדכתיב בהמשך הפסוקים

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

ולפיכך, אם תבנה הבית, יאמרו שזה לחזק ממלכתך, ולהגדיל
 שמך בשם קדוש מקיים הדת ולא לשם שמים. אכן זרעך אחריך
 אשר הכינותי כו' הוא יבנה בית לשמי, ויאמרו כולם שהוא לשם
 שמים, דלהחזיק המשרה בידו אינו צריך, שהוא ירושה אצלו.
 ודו"ק¹⁶.

[כב]

מדוע ציוה ה' שדוד לא יבנה בית המקדש, אלא שלמה בנו

וזאת התשובה¹⁵ שהשיב השם יתברך לדוד [בשמואל ב, ז ח] הנה לקחתיך מן הנוה מאחר הצאן כו' ועשיתי לך שם גדול.

בינת המשפט, בינת ההלכה, איש חסד היה
 אנו מפרסמים גם גליונות: בינת המשפט, בינת ההלכה, איש
 חסד היה. לקבלת הגליונות: y.b.daskal@gmail.com

וכל מעיין קצת יראה שיש לדקדק מה טעם הוא זה, שמפני שה' עשה אותו
 לנגיד כו' לא יבנה בית, להפך, דוקא מחמת זה ראוי שיעשה לה', מידה כנגד
 מידה, שכשם שה' עשה אותו לנגיד, ראוי שיגדיל שמו יתברך ויבנה בית
 לה', אבל הטעם הוא נפלא מאוד, שכיון שה' עשה אותו לנגיד, יאמרו
 שלחיוזק ממלכתו עושה בית המקדש, כיון שעל ידי בנין בית המקדש הוא
 מגדיל שמו בשם של מקיים הדת, ועל ידי זה תתקיים מלכותו שישלוט
 בכהני ה' ובמקיימי הדת, מה שאין כן בנו, שנולד בבית המלוכה לא יחפוץ
 לחזק המלוכה, כמו מי שהיה רועה צאן והפך להיות מלך, לכן אצל שלמה
 בנו לא יאמרו שלשם הקמת ממלכתו עושה זאת, כיון שהיא ירושה אצלו,
 כבר אין צריך לעשות מעשים לחזק ממלכתו, והוא טעם נפלא מאוד.

¹⁶ תמצית דבריו: הטעם שציוה ה' שדוד לא יבנה בית המקדש,
 כיון שהיה רועה צאן ונעשה מלך, יאמרו שלחיוזק המלוכה
 עושה זאת, על ידי קיום מקדש ה' וכהני הדת, אבל בנו,
 שהמלוכה ירושה אצלו, לא יאמרו זאת, לכן רק הוא יבנה בית
 המקדש.

**שמחמת נגיעה עצמית הורגים, כדי לקיים את העבודה שאם אין
 עבודה אין כהן ואין לוי.**

¹⁵ תוכן דבריו, על פי מה שביאר לעיל בענין נגיעה עצמית שהיה יכול להיות
 לכהנים, ולכן לא קנאו לה' במעשה דפער, יתיישב היטב לשון הכתובים
 בשמואל. דהנה דוד המלך ע"ה ביקש לבנות בית המקדש, ואמר ה' לנתן
 הנביא לומר לו בלשון זה:

(שמואל ב, ז) (ח) ועתה פה תאמר לעבדי לך דוד פה אָמר ה' צָבָאוֹת אֲנִי
 לְקַחְתִּיךָ מִן הַנְּהוּה מֵאַחַר הַצֹּאן לְהִיּוֹת נָגִיד עַל עַמִּי עַל יִשְׂרָאֵל: (ט) וְאַתְּ הִיא
 עֹמֶד בְּכָל אֲשֶׁר הִלַּכְתָּ וְאַכְרַתָּה אֶת כָּל אֲיִבֶיךָ מִפְּנֵיךָ וְעֲשִׂיתִי לְךָ שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם
 הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר בְּאַרְצָךְ: (י) וְשִׁמְתִי מְקוֹם לְעַמִּי לְיִשְׂרָאֵל וְנִטְעַמְתִּיו וְשָׂכַן תִּתְחַיֶּי
 וְלֹא יִרְצֶוּ עוֹד וְלֹא יִסִּיפוּ בְּנֵי עוֹלָה לְעַנּוֹתוֹ כְּאֲשֶׁר בְּרִאשׁוֹנָה: (יא) וְלִמֶן הַיּוֹם
 אֲשֶׁר צִוִּיתִי שֹׁפְטִים עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְהִנִּיחְתִּי לְךָ מִכָּל אֲיִבֶיךָ וְהִגִּיד לְךָ ה' כִּי
 בֵּית יַעֲשֶׂה לְךָ ה': (יב) כִּי יִמְלֹאוּ יְמֶיךָ וְשָׁכַבְתָּ אֶת אֲבֹתֶיךָ וְהִקִּמְתִּי אֶת יוֹרְדֶךָ
 אַחֲרֶיךָ אֲשֶׁר יֵצֵא מִמִּצְרַיִם וְהִכִּינְתִּי אֶת מַמְלַכְתּוֹ: (יג) הוּא יִבְנֶה בֵּית לְשִׁמִּי
 וְכִנְנִתִּי אֶת פֶּסַח מִמְלַכְתּוֹ עַד עוֹלָם."

